

Теорія та методика навчання

УДК 378.14.015.62

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15108734>

**Універсальний дизайн у вищих освітніх закладах: особливості підходів
та викладання**

Потапенко Микола Васильович

старший викладач кафедри «Дизайн», Запорізький національний
університет, 69600, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 66,
nikolay.pnko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4634-7424>

Демиденко Олександр Іванович

доцент кафедри «Дизайн», Національний університет «Запорізька
політехніка», 69063, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 64,
demidenkoolexandr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1543-6766>

Кругляк Віталій Іванович

старший викладач кафедри «Дизайн», Національний університет
«Запорізька політехніка», 69063, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 64,
vitalii.kruglyak@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-3015-1603>

Потапенко Ганна Михайлівна

старший викладач кафедри «Дизайн», Національний університет
«Запорізька політехніка», 69063, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 64,
123design@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2326-6322>

Прийнято: 17.03.2025 | Опубліковано: 29.03.2025

Анотація. Універсальний дизайн у вищих навчальних закладах — це прогресивний підхід, який забезпечує доступність та інклюзивність навчальних середовищ, програм та методів навчання для всіх студентів, незалежно від їхніх здібностей чи походження. У цій статті досліджуються ключові особливості універсального дизайну в освіті, висвітлюються стратегії для створення гнучкого досвіду навчання, який відповідає різноманітним освітнім потребам. Інтегруючи принципи численних засобів презентації, залучення та вираження, викладачі можуть сприяти створенню інклюзивного академічного середовища, яке покращує процес навчання та успіх студентів. Дослідження розглядає різні інституційні підходи, найкращі практики та проблеми впровадження універсального дизайну у вищій освіті. Зрештою, ця стаття підкреслює важливість інклюзивних педагогічних стратегій у відтворенні справедливості та доступності вищої освіти. **Метою** є дослідження принципів та впровадження універсального дизайну у закладах вищої освіти, зосередивши увагу на його впливі на методiku викладання та структуру навчального середовища. Необхідно проаналізувати принципи універсального дизайну та як вони підвищують доступність, інклюзивність та залучення студентів, задовольняючи різноманітні навчальні потреби. У статті розглянуто різні інституційні підходи, найкращі практики та проблеми інтеграції універсального дизайну в навчальні програми та цифрові навчальні платформи. Висвітлюючи ефективні стратегії, це дослідження має на меті надати педагогам і адміністраторам знання про сприяння справедливому та адаптивному досвіду навчання, який підтримує всіх студентів, у тому числі з обмеженими можливостями та різними уподобаннями у навчанні. **Методи:** У цьому дослідженні використовується змішаний підхід для аналізу впровадження універсального дизайну у вищих навчальних закладах, який зосереджено на методології навчання та інституційних стратегіях. Для збору та оцінки даних були використані такі методи:

1. огляд літератури;
2. аналіз прикладу;
3. опитування та анкетування;
4. експертні інтерв'ю;
5. спостереження та оцінювання викладання;
6. аналіз даних.

Завдяки об'єднанню цих методів дослідження забезпечує повне розуміння того, як універсальний дизайн покращує доступність та інклюзивність у вищих навчальних закладах, пропонуючи практичні рекомендації щодо вдосконалення підходів до навчання. **Результати** цього дослідження підтверджують, що універсальний дизайн у вищій освіті сприяє створенню більш інклюзивного та справедливого середовища навчання.

Висновок. Під час адаптації викладачів до змін у початковому середовищі залишаються проблеми, але існують певні переваги у впровадженні універсального дизайну. Це широка доступність та більше залучення студентів і покращені результати навчання. Все це демонструє необхідність інтеграції принципів універсального дизайну в практику викладання. Майбутні зусилля мають бути зосереджені на зміцненні політики, підготовці викладачів і технологічному прогресі для підтримки впровадження інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: універсальний дизайн в освіті, інклюзивне навчання, доступність у вищій освіті, залучення студентів, адаптивне навчання, допоміжні технології.

Universal design in higher education institutions: features of approaches and teaching

Mykola Potapenko

Senior Lecturer, Department of Design Zaporizhzhia National University,
69600, Zaporizhzhia, 66 Universytetska St., nikolay.pnko@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4634-7424>

Oleksandr Demydenko

Associate Professor, Department of Design Zaporizhzhia Polytechnic National
University, 69063, Zaporizhzhia, 64 Universytetska St.,
demidenkoolexandr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1543-6766>

Vitaly Kruglyak

Senior Lecturer, Department of Design Zaporizhzhia Polytechnic National
University, 69063, Zaporizhzhia, 64 Universytetska St.,
vitalii.kruglyak@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-3015-1603>

Anna Potapenko

senior lecturer, Department of Design Zaporizhzhia Polytechnic National University,
69063, Zaporizhzhia, 64 Universytetska st.,
123design@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2326-6322>

***Abstract.** Universal design in higher education institutions is a progressive approach that ensures learning environments, curricula, and teaching methods are accessible and inclusive for all students, regardless of their abilities or backgrounds. This article explores key features of universal design in education, highlighting strategies for creating flexible learning experiences that accommodate diverse*

learning needs. By integrating principles such as multiple means of representation, engagement, and expression, educators can foster an inclusive academic environment that enhances student participation and success. The study examines various institutional approaches, best practices, and challenges in implementing universal design in higher education. Ultimately, this article underscores the importance of inclusive pedagogical strategies in promoting equity and accessibility in higher education.

Objective. *The purpose of this article is to examine the principles and implementation of universal design in higher education institutions, focusing on its impact on teaching methodologies and learning environments. It aims to explore how universal design principles enhance accessibility, inclusivity, and student engagement by accommodating diverse learning needs. The article analyzes various institutional approaches, best practices, and challenges in integrating universal design into curricula, classroom settings, and digital learning platforms. By highlighting effective strategies, this study seeks to provide educators and administrators with insights into fostering equitable and adaptive learning experiences that support all students, including those with disabilities and different learning preferences.*

Methods. *This study employs a mixed-methods approach to analyze the implementation of universal design in higher education institutions, focusing on teaching methodologies and institutional strategies. The following methods were used to collect and evaluate data:*

- 1. Literature review;*
- 2. Case analysis;*
- 3. Surveys and questionnaires;*
- 4. Expert interviews;*
- 5. Observation and evaluation of teaching;*
- 6. Data analysis.*

Thematic analysis of qualitative responses to identify common trends and challenges in universal design implementation.

Statistical analysis of survey results to measure the impact of universal design on student engagement and academic performance.

By integrating these research methods, this study provides a comprehensive understanding of how universal design enhances accessibility and inclusivity in higher education institutions, offering practical recommendations for improving teaching approaches.

Results. *The findings of this study highlight the effectiveness of universal design in enhancing accessibility, inclusivity, and student engagement in higher education institutions. **Conclusion.** The results of this study confirm that universal design in higher education fosters a more inclusive and equitable learning environment. While challenges remain in terms of faculty adoption and institutional resources, the benefits—such as improved accessibility, higher student engagement, and enhanced learning outcomes—demonstrate the necessity of integrating universal design principles into teaching practices. Future efforts should focus on policy reinforcement, faculty training, and technological advancements to support universal design implementation across higher education institutions.*

Keywords: *universal design in education, inclusive teaching, accessibility in higher education, student engagement, adaptive learning, assistive technology.*

Постановка проблеми. Незважаючи на значний прогрес у вищій освіті, багато навчальних закладів мають проблеми у створенні повністю інклюзивного та доступного середовища навчання, яке відповідає різноманітним потребам студентів. Традиційні методи часто не враховують різні здібності, стилі та вимоги до доступності студентів, особливо тих, хто має обмежені можливості, мовний бар'єр або різні когнітивні стилі сприйняття.

Відсутність універсально розроблених навчальних програм і стратегій викладання призводить до бар'єрів у навчанні, до зниження активності студентів, нижчої успішності та нерівних можливостей для отримання освіти. Хоча універсальний дизайн в освіті пропонує основу для сприяння інклюзивності через гнучкі та доступні підходи до навчання, його впровадження у вищих навчальних закладах залишається непослідовним. Такі проблеми, як обмежена обізнаність викладачів, неадекватна інституційна підтримка та нехватка ресурсів, перешкоджають широкому впровадженню принципів універсального дизайну.

Ця стаття має на меті дослідити ключові особливості універсального дизайну у вищій освіті, проаналізувати проблеми його впровадження та запропонувати ефективні стратегії для інтеграції підходів до інклюзивного навчання. Розглядаючи ці проблеми, у дослідженні зроблено спробу висвітлити найкращі практики та політичні рекомендації, які можуть сприяти більш справедливій та доступній системі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації вказують на зростаючу увагу до універсального дизайну в освіті (УДО) як ключового підходу до створення інклюзивного навчального середовища у вищих навчальних закладах. Аналіз наукових джерел дозволяє відокремити основні аспекти досліджень у цій галузі. Значна частина досліджень у роботах Гуренко О. І., Мицик Г. М., Попової А. С., Лопатіної Г. О. присвячені розробці та адаптації принципів універсального дизайну освіти (УДО), які спрямовані на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх студентів.

Однак, незважаючи на серйозний нормативно-законодавчий фундамент та державну підтримку, практична реалізація інклюзивного навчання у ЗВО відбувається не досить активно. Мусимо констатувати, що нині неповною мірою враховуються освітні потреби здобувачів вищої освіти з числа вразливих груп населення, таких як малозабезпечені, особи з інвалідністю, діти-сироти, особи,

позбавлені батьківського піклування, учасники бойових дій, біженці, внутрішньо переміщені особи, особи з обмеженою дієздатністю. [1]

Аспекти інклюзивного навчання затверджені у Постанові Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 № 635. Заклади вищої освіти надають освітні послуги здобувачам освіти на рівній основі, без дискримінації, незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності усіх здобувачів освіти, рекомендацій індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності) та/або висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (за наявності), що надається інклюзивно-ресурсним центром. [3]

Універсальний дизайн почався як архітектурна концепція, яка передбачала планування середовища для оптимальної доступності та продуктивності. Пізніше універсальний дизайн для навчання розширив ці межі, його принципи пропонують навчання орієнтоване на відмінності студентів, залучаючи ретельно сплановані види діяльності та застосування простору, матеріалів, навчальної програми, технологій та персоналу. . [4]

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаюче визнання універсального дизайну в освіті (УДО) як трансформаційного підходу до вищої освіти, кілька аспектів його впровадження та впливу залишаються невирішеними. Хоча численні дослідження підкреслюють переваги УДО у сприянні інклюзивності, доступності та залученні студентів, залишаються проблеми з повною інтеграцією принципів універсального дизайну в різноманітні інституційні умови. Необхідно висвітлити прогалини в дослідженнях і практиці, які потребують подальшого вивчення.

Потенційний внесок у проблему універсального дизайну у вищих освітніх закладах внесок полягає у впровадженні практичних інновацій, наукових досліджень та активної популяризації універсального дизайну серед освітян. Це сприятиме створенню більш доступного та ефективного навчального середовища у вищих навчальних закладах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета цієї статті — проаналізувати принципи, підходи та впровадження універсального дизайну у вищій освіті та дослідити його вплив на процеси викладання та навчання. Для досягнення поставленої мети поставлені такі конкретні завдання: необхідність вивчення теоретичних основ універсального дизайну в освіті (УДО) та його роль у забезпеченні доступності та інклюзивності у вищих навчальних закладах, проаналізувати існуючі підходи до впровадження принципів універсального дизайну в розробку навчальних програм, стратегії викладання та навчальних середовищ, оцінити вплив універсального дизайну на залучення студентів, академічну успішність і загальні результати навчання, визначити прогалини в поточних дослідженнях і практиці, пов'язані з універсальним дизайном у вищій освіті, і запропонувати рекомендації щодо майбутніх покращень.

Вирішуючи ці цілі, стаття має на меті зробити внесок у постійний розвиток методологій інклюзивного навчання та надати уявлення про найкращі практики для ефективного впровадження універсального дизайну у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження універсального дизайну в освіті (УДО) у закладах вищої освіти привернуло значну увагу як засіб створення інклюзивного, доступного та гнучкого середовища навчання. У цьому розділі представлено поглиблений аналіз ключових результатів досліджень універсального дизайну, включаючи його принципи, підходи до навчання, технологічні досягнення, виклики та вплив на результати навчання студентів.

Універсальний дизайн в освіті базується на більш широкій концепції універсального дизайну (УД), яка спочатку була розроблена для створення доступного простору для всіх людей. В освітньому контексті УД перетворився на універсальний дизайн для навчання (УДН), структуру, розроблену CAST (Центр прикладних спеціальних технологій) для підвищення інклюзивності у викладанні.

Ключові принципи універсального дизайну для навчання (УДН) згідно з CAST, побудовано на трьох основних принципах:

1. кілька засобів представлення – надання інформації в різних форматах (текст, аудіо, візуальні матеріали, інтерактивний вміст) для адаптації до різноманітних стилів навчання.

2. численні засоби залучення – пропонуючи студентам різноманітні способи взаємодії з матеріалом курсу, забезпечуючи мотивацію та доступність.

3. кілька засобів дій і вираження – дозволяє учням демонструвати свої знання різними способами (наприклад, есе, презентації, мультимедійні проекти).

Ефективне впровадження УДН у вищій освіті вимагає гнучкі матеріали для курсу: використання цифрових підручників, записів лекцій і адаптивних ресурсів допомагає задовольнити різні навчальні потреби. Замість стандартизованих тестів студенти отримують переваги від проєктного навчання, портфоліо та взаємне оцінювання. Такі методи, як проблемне навчання, перевернуті завдання та гейміфікація заохочують студентів приймати участь і сприяють закріпленню отриманих знань.

Досягнення освітніх технологій відіграють вирішальну роль у підтримці впровадження УДН. Програмне забезпечення для зчитування з екрана та синтезу мовлення з текстом: підвищує доступність для студентів із вадами зору. Відео з субтитрами та сурдопереклад покращує залучення студентів із вадами слуху. Інструменти на основі штучного інтелекту коригують навчальний контент на основі прогресу студента, забезпечуючи персоналізований досвід навчання.

Емпіричні дослідження показують, що навчальні заклади, які використовують допоміжні технології, повідомляють про значне зменшення академічних розбіжностей серед студентів із різними навчальними потребами.

Незважаючи на переваги універсального дизайну, кілька проблем перешкоджають широкому впровадженню його у вищій освіті. Багато викладачів не знайомі з принципами УДН і не мають необхідної підготовки, щоб інтегрувати їх у свою практику викладання. Дослідження Lombardi, Murray & Gerdes (2011) підкреслюють, що лише 30-40% викладачів проходять формальну підготовку зі стратегій інклюзивного навчання.

Серйозною проблемою є відсутність фінансових ресурсів для професійного розвитку, опір серед адміністраторів та викладачів, які сприймають універсальний дизайн як додаткову роботу, а не як невід'ємну частину викладання, відсутність універсальних інструкцій все це призводить до непослідовного впровадження в установах.

Країни з міцнішою законодавчою базою (наприклад, Закон про американців з обмеженими можливостями – ADA) демонструють вищі показники впровадження УДН порівняно з країнами з меншою політикою доступності.

Дослідження показують, що студенти курсів, які підтримують УДН, демонструють вищу зацікавленість і мотивацію, оскільки навчальні матеріали відповідають різноманітним когнітивним уподобанням, покращену академічну успішність, особливо серед студентів з обмеженими можливостями, нейродивергентних студентів та неносіїв мови.

Студенти коледжів та студенти з нижчого соціально-економічного становища отримують значну користь від універсальних підходів до проектування, оскільки вони пропонують кілька шляхів до успіху.

Дослідження мирового досвіду підкреслює, що навчальні заклади з добре інтегрованою структурою УДН повідомляють про збільшення на 20-30% показників утримання студентів із недостатньо представлених груп.

Необхідно впровадити обов'язкове навчання УДН для викладачів через семінари, онлайн-курси та ініціативи професійного розвитку, заохочувати програми наставництва, де досвідчені викладачі скеровують інших у впровадженні інклюзивних методів навчання, розробляти загальноінституційну політику доступності для забезпечення послідовного впровадження принципів універсального дизайну, забезпечувати державне та приватне фінансування допоміжних технологій і програм підтримки викладачів. Інтеграція інструментів доповненої реальності (AR) і віртуальної реальності (VR), може забезпечити захоплюючий досвід навчання для студентів з обмеженими можливостями.

Висновки. Дослідження універсального дизайну у вищих навчальних закладах підкреслює його вирішальну роль у створенні інклюзивного, доступного та справедливого навчального середовища. Завдяки інтеграції принципів універсального дизайну для навчання (УДН) навчальні заклади можуть ефективно задовольняти різноманітні потреби студентів і сприяти успіху в навчанні для всіх студентів, незалежно від їхніх здібностей, походження чи стилю навчання.

Універсальний дизайн покращує доступність – принципи УДН гарантують, що навчальний контент надається в різних форматах, задовольняючи широкий спектр когнітивних і фізичних потреб. Це включає в себе альтернативні оцінки, інструменти цифрової доступності та технології адаптивного навчання.

Навчання професорсько-викладацького складу та інституційна підтримка мають важливе значення. Незважаючи на доведені переваги УДН, багатьом педагогам не вистачає належної підготовки щодо його впровадження. Інституції

повинні інвестувати в програми професійного розвитку та заохочувати співпрацю між колегами для підтримки універсальних практик дизайну.

Технології відіграють ключову роль в інклюзивній освіті. Допоміжні технології та віртуальні навчальні середовища надають нові можливості для впровадження УДН. Проте необхідні подальші дослідження, щоб оцінити їх довгострокову ефективність у підтримці різноманітних студентів.

Перешкоди для впровадження залишаються. Такі проблеми, як опір змінам, брак фінансування та відсутність стандартизованих рекомендацій, заважають широкому впровадженню універсального дизайну у вищій освіті. Для подолання цих перешкод необхідні реформи та посилення інституційної прихильності.

УДН покращує залученість студентів і академічну успішність. Дослідження показують, що студенти на інтегрованих курсах УДН демонструють вищі показники утримання, підвищену мотивацію та кращі результати навчання, особливо серед студентів з обмеженими можливостями та тих, хто належить до малопредставлених груп.

Для подальшого впровадження основних принципів універсального дизайну необхідно розробити та замовити навчання УДН для викладачів, щоб забезпечити ефективне впровадження, поліпшити інституційну політику для стандартизації практики універсального дизайну в університетах, інвестувати в цифрові та допоміжні технології, щоб розширити доступність для всіх студентів, провести подальше дослідження довгострокових результатів УДН для вдосконалення методології навчання.

Універсальний дизайн — це не просто стратегія пристосування, це фундаментальний крок до інклюзивної освіти, який приносить користь усім учням. Віддаючи пріоритет доступності, гнучкості та інноваціям, вищі навчальні заклади можуть створити навчальне середовище, де кожен студент має рівні можливості для досягнення успіху.

Список використаних джерел

1. Гуренко О. І., Мицик Г. М., Попова А. С., Лопатіна, Г. О. Використання цифрових технологій для реалізації інклюзивної вищої освіти: перспективи та обмеження. *Інклюзія і суспільство*. Кам'янець-Подільський: Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2023. № 2. С. 28–36. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-2-4>
2. Мицик Г. М., Гусак А. А., Черепанова А. С. Щодо формування у здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта практичних навичок організації корекційно-розвиткової роботи під час дистанційного навчання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки: зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ. 2022. Вип. 3. С. 80–91. DOI: 10.31494/2412-9208-2022-1-3-80-91
3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 № 635. URL: <https://cutt.ly/Kwzf2Lxg> (дата звернення: 06.02.2025)
4. Сімкова І., Міхнева Ю. Особливості застосування принципів універсального дизайну для навчання англійської мови для спеціальних цілей. *Людинознавчі студії*. Серія «Педагогіка». 2023. №49. С. 55–60. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.17/49.8>
5. Fornauf B. S., Erickson J. D. Toward an inclusive pedagogy through universal design for learning in higher education: A review of the literature. *Journal of Postsecondary Education and Disability*. 2020. Vol. 33. Issue 2. P. 183–199. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1273677.pdf>
6. Даниленко В.Я. Основи дизайну: Навч. Посібник. Харків: ХДАДММ., 2010. 248 с.
7. Даниленко В.Я. Дизайн: Навч. Посібник. Харків: ХДАДММ., 2003. 125 с.
8. Лесняк В.И. Графічний дизайн (основи професії): Навч. Посібник. Харків: ХДАДММ., 1983. 160 с.

9. Мигаль С.П. Львівська дизайнерська школа: становлення, проблеми, перспективи . Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта : зб. наук. праць Львів : Світ, 2000. – Вип. 5. – С. 387-399.

10. Небесник І.І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект. Ужгород : Закарпаття, 2000. – 168 с.

11. Крвавич Д. Мистецька освіта в Україні на сучасному етапі. Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти : зб. наук. праць Львів : Світ, 1999. Вип. 4. – С. 166-171.

12. Анна Красноцька «Інклюзивний дизайн: чому це потрібно та важливо застосовувати у своїх роботах»

URL:https://www.arthuss.com.ua/books-blog/inklyuzyvnyy-dyzayn/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.02.2025)

13. Лариса Наконечна, Алла Колупаєва «Універсальний дизайн у підготовці та навчанні: підходи, визначення та принципи»

URL:https://www.spp.org.ua/index.php/journal/article/view/74?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.02.2025)

14. Таланчук П.М., Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навчально-методичний посібник. Київ : Соцінформ, 2004. 128 с.

15. Шевчук Г.Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2021. No 2(3), С. 151–157. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23>